

Література:

1. Бондарук Т. Г. Щодо визначення місцевого самоврядування. *Економіст*. 2006. № 6. С. 44–46.
2. Бюджетний кодекс України: від 08.07.2010 р. № 2456-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50-51. Ст. 572.
3. Костирко Л.А., Велентейчик Н.Ю. Механізм регулювання міжбюджетних відносин в Україні: пріоритети, інструменти, перспективи: монографія Северодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2016. 280 с.
4. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України: навч. посіб. Київ: Т-во «Знання», КОО, 1999. 487 с.
5. Фещенко Л.В., Проноза П.В., Кузьминчук Н.В. Бюджетна система України: навч. посіб. Київ: Кондор, 2008. 440 с.

Кузьмич Сергій Васильович

ст. гр. ФМНВ-21, ТНЕУ

Науковий керівник д.е.н., професор Чорна Н.П.

СВІТОВИЙ ДОСВІД ЯК ВЕКТОРНИЙ ОРІЄНТИР УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНІМ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ

Проблема ефективного управління державним боргом належить до питань економічної безпеки країни. На сучасному етапі розвитку економік та глобалізації світового господарства для країн з різним ступенем розвитку ефективно управління зовнішньою державною заборгованістю є одним з ключових завдань. При цьому суттєва роль належить макроекономічному регулюванню, оскільки управління державним боргом є значущим елементом у структурі такого регулювання й спрямоване на забезпечення стабільності на макроекономічному рівні. У ринковій економіці менеджмент державного боргу інструментом макроекономічної координації і водночас є загальною компонентою відношення держави до фінансових ресурсів, до процесу їх перерозподілу між секторами економіки та верствами населення. Розгляд питань ефективного обслуговування державного боргу, поставив завдання необхідності чіткого розмежовувати таких понять, як “обслуговування боргу” та “погашення боргу”. У міжнародній статистиці під час оцінювання платоспроможності позичальника державних кредитів подається тлумачення зазначених понять у такій редакції: « Погашення боргу – це операції повернення суми основного боргу кредиторів, котрі відбуваються за рахунок здійснення амортизаційних платежів; а

обслуговування боргу – це операції погашення суми основного боргу та сплати відсотків й компенсаційних виплат за борговими зобов'язаннями». Досить слушним є потреба визначення сутності поняття «управління зовнішнім державним боргом».

На думку автора, під управлінням державним боргом слід розуміти сукупність заходів, котрі здійснюються державою в особі її уповноважених органів з приводу визначення місць і умов розміщення та погашення державних позик, а також ефективного поєднання інтересів позичальників, інвесторів та кредиторів». Управління зовнішнім боргом включає низку заходів у процесі його погашення та обслуговування. Ефективне управління державним боргом потребує додержання певних принципів, серед яких доцільно зазначити:

- безумовності, суть якого полягає у безумовному виконанні усіх взятих на себе зобов'язань усіма сторонами договору під час підписання договору позики;
- забезпечення полягає у тому, що держава безумовно зобов'язана виконати усі зобов'язань перед інвесторами і кредиторами, які вона, як позичальник, взяла на себе при укладанні договору позики;
- зниження ризиків передбачає вигідне розміщення та погашення позик з метою максимального знизити вплив мінливості кон'юнктури світового ринку капіталів і спекулятивних операцій ринку цінних паперів на ринок державних зобов'язань;
- оптимальності структури означає факт підтримання державою оптимальної структури боргових зобов'язань, враховуючи терміни обертання і погашення;
- зберігання фінансової незалежності, принцип котрий передбачає забезпечення оптимальної структури боргових зобов'язань держави між інвесторами-резидентами та інвесторами-нерезидентами;
- прозорості. Цей принцип дотримується шляхом відкритості інформації про випуск позик, забезпечення доступу міжнародних рейтингових агентств до достовірної інформації про економічний стан у державі. Саме цей принцип сприяє отриманню державою високої кредитної репутації і рейтингу держави-позичальника.

В процесі управління державним боргом дуже важливим є врахування особливостей держави, до яких належать: економічна та політична ситуація в державі; рівень інфляції; ділова активність суб'єктів

підприємницької діяльності; ступінь ризику країни стосовно неповернення боргу тощо.

На наш погляд, необхідно звернути увагу та врахувати роль певних складових, котрі є суттєвими складовими елементами у процесі управління державним боргом, зокрема:

- джерела мобілізації коштів з метою забезпечення фінансування програм, не покритих іншими (крім пов'язаних з державним боргом) джерелами;

- організація ефективного використання мобілізованих ресурсів, яке передбачає здійснення сприятливого як для держави, так і для кредиторів погашення одержаних у борг коштів за умовами договору позики. При цьому значущу роль відіграє цільове використання позики й спрямування її не на «проїдання», а на інноваційно-інвестиційний розвиток економіки.

В Україні несуть відповідальність за розроблення та реалізацію ефективної боргової стратегії держави покладені на групу державних органів, різні міністерства та відомства, які тісно між собою пов'язані. Конкретизуємо їх: Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів, в особі якого діють Департамент Міністерства державного боргу та Департамент співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями, Національний банк України, Державна казначейська служба України, Державна фінансова інспекція України, Рахункова палата України.

На сучасному етапі існує низка найбільш пріоритетних ризиків для економіки держави, що пов'язані зі зростанням зовнішнього боргу. Нами проведена систематизація ризиків й наведена на рисунку 1.

Вважаємо за доцільне також виділити моделі управління державним боргом, які застосовують розвинуті країни світу, з метою вибору найбільш оптимальної для України на даному етапі найбажанішим варіантом є повне, безумовне своєчасне виконання державою своїх зобов'язань [6]. Однак за умови неспроможності держави через певні причини забезпечити погашення позик і виплат за ними процентів можуть прийматися рішення щодо новації, уніфікації, конверсії, консолідації, відстрочки погашення боргів або ж анулювання державного боргу, які використовуються в розвинутих країнах.

З позиції інвесторів, найбільш жаданим варіантом є повне, безумовне своєчасне виконання державою своїх зобов'язань. Проте, за умови неспроможності держави через певні причини забезпечити погашення позик і виплат за ними процентів можуть прийматися рішення щодо новації, уніфікації, конверсії, консолідації, відстрочки погашення

боргів або ж анулювання державного боргу, які використовуються в розвинутих країнах.

У контексті нашого дослідження вважаємо за доцільне водночас виокремити моделі управління державним боргом, які застосовують у розвинутих країнах світу, з метою вибору найбільш оптимальної та ефективної моделі для України з врахуванням сучасного економічного розвитку держави (табл. 1).

Рис. 1. Завдання, які вирішуються при управлінні зовнішнім державним боргом [5]

Моделі управління зовнішнім державним боргом у зарубіжних країнах*

Модель управління	Суть моделі управління	Країни, які застосовують модель	Можливості застосування в Україні
Урядова	Управління державним боргом здійснює певна урядова структура, зазвичай Міністерство фінансів чи Державне казначейство	Іспанія, Литва, Польща, Чехія, Естонія, Італія, Люксембург, Словенія	Загалом можливо застосовувати в Україні, проте, зважаючи на тіньову економіку та строге підпорядкування Кабміну главі держави, робить цю модель непринятною для України
Банківська	Центральний банк здійснює управління зовнішнім державним боргом	Філіппіни, Данія, Мальта, Кіпр, Індія	Неприпустимо застосовувати в Україні, оскільки необхідний високий рівень незалежності центрального банку
Агентська	Окрема структура (агентство) обирає найбільш оптимальні методи управління державним боргом. Агентство повинно притримуватися основних напрямів боргової стратегії, встановлених урядом, і підпорядковуватися Міністерству фінансів, главі уряду, центральному банку або казначейству	США, Австрія, Бельгія, Латвія, Нідерланди, Німеччина, Швеція, Франція, Ірландія, Греція, Велика Британія, Португалія, Словачія	Найбільш прийнятна для економічної ситуації в Україні, оскільки має вищу цілеспрямованість, більшість можливостей хеджування ризиків, можливість застосування сучасних систем управління ризиками

*Побудовано автором

Варто зауважити, що в разі застосування урядової моделі основними завданнями є завдання для таких органів - Міністерства фінансів або ж Державної казначейської служби, а саме: умови випуску та обігу державних цінних паперів; емісія та погашення цінних паперів; розробка боргової стратегії; забезпечення ефективного управління державним боргом.

Банківська модель управління державним боргом передбачає створення та управління зовнішнім державним боргом певним підрозділом, котрий створюється у структурі центрального банку країни. , що зовнішнім державним боргом керує певний підрозділ з управління боргом, що створюється при центральному банку країни. Перш за все за такої моделі центральні банки країн спрямовують свій вплив на поточні операції на фінансових ринках, виконують певні консультативні функції, беруть посильну участь у розробленні боргової стратегії країни. Дані таблиці, яскраво ілюструють практику використання банківської моделі управління державним боргом більшістю країн світу, зокрема це стосується й країн Європейського Союзу. Проте окремі країни світу використовують

агентську модель управління зовнішнім державним боргом. Доцільно також підкреслити, що ступінь автономності цих агентств, а також сфера повноважень при управлінні зовнішнім державним боргом у різних країнах є досить різною.

Більшість агентств підпорядковуються Міністерству фінансів. Ця модель найбільш прийнятна, враховуючи її цілеспрямованість, оскільки використання ринкових методів і прийомів в управлінні державним боргом, застосування сучасних систем управління ризиками є позитивним явищем. Однак, враховуючи всі позитивні наслідки створення зазначеного агентства в Україні, слід відзначити й негативні наслідки, зокрема: зростуть витрати на утримання такого апарату (заробітна плата спеціалістів , витрати на здійснення постійного моніторингу кон'юнктури ринків капіталу та підготовку аналітичних матеріалів, застосування передових методів і прийомів хеджування ризиків.) Нині в Україні для управління зовнішнім боргом застосовується банківська модель управління.

Упродовж останніх років перебудова системи управління боргом Україні відбувалася дуже повільно та не відповідала сучасним тенденціям розвитку світових фінансових ринків та економічного розвитку. ЦЕ пояснюється відсутністю достатнього закордонного досвіду для використання при побудові моделі управління зовнішнім державним боргом. Та нерозвиненістю фінансового ринку в Україні. Нами и виділено основні недоліки сучасної системи управління зовнішнім боргом в Україні, зокрема:

- заходів стосовно управління державним боргом і здійснення запозичень носять короткостроковий характер;
- нестача чіткої координації на ринку зовнішніх і внутрішніх запозичень;
- несформована ефективна система контролю, управління й оптимізації ризиків;
- відсутність прозорості у борговій політиці для інвесторів і кредиторів;
- відсутність диференційованості у виборі зовнішніх кредиторів, строків погашення, джерел, валюти і умов повернення запозичень. Це підкреслюється тим, що найбільшим кредитором України на сучасному етапі розвитку є Міжнародний валютний фонд (МВФ).

Тому, на нашу думку, з метою удосконалення управління зовнішнім державним боргом та поліпшення взаємовідносин з головним міжнародним кредитором країни (МВФ) вважаємо за потрібне запропонувати напрями активізації зовнішньоекономічної діяльності у сфері зовнішніх запозичень за такими напрямками: проведення структурних реформ в економіці країни;

- дерегуляція підприємницької діяльності та спрощення умов ведення бізнесу;
- реформування економіки з метою проведення прозорої приватизації;
- підвищення ефективності бюджетного процесу як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях;
- максимізація зусиль щодо збалансування державних фінансів шляхом удосконалення податкової системи та реформи міжбюджетних відносин;
- посилення реформ фінансового і банківського секторів та подальший їх ефективний розвиток;
- подолання корупції тощо;
- розроблення й прийняття Закону України «Про зовнішній державний борг» та подальший контроль за виконанням його норм;
- розроблення стратегії управління зовнішнім державним боргом та припинення практики внесення змін після отримання позик;
- подолання корупції у вищих органах влади, котра є одним з гальмівних чинників у наданні позик міжнародними кредиторами.

Література:

1. Сич Н.О. Світовий досвід як векторний орієнтир в управлінні зовнішнім державним боргом. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ». 2013. Вип. 37. С.350-358.

2. Бруслиновська І.В., Матвійчук В.І. Державний борг України: причини виникнення та шляхи його скорочення. *Вісник студентського наукового товариства*. ДонНУ. 2016. Т.2. С.192-196.

3. Лещенко О.С. Критерії визначення оптимального обсягу золотовалютних резервів. *Управління розвитком*. 2010. № 12 (88). С.124-126.

4. Розвиток бюджетного процесу в умовах економічних перетворень : монографія / С.І. Юрій, В.Г. Дем'янишин, О.П. Кириленко та ін. ; за ред. С.І. Юрія, В.Г. Дем'янишина. Тернопіль : Економічна думка, 2012. 376 с.

Линник Михайло Васильович
ст. гр. Фмнв-21, ТНЕУ

Русін Віктор Миколайович
к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія ТНЕУ